№ 17 (דריטער יאַרגאַנג) פרייז 10 גראָשן

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

BIALER WOCHENBLAT

ביאַלער וואָכנבלאַט

אַבאָנאַמענטס-פרייז:

מאָנאַטלעך . . . . . 35 גראָשן

פערטל-יערלעך . . . . . 1.00 זל.

אין אויסלאַנד:

פערטל-יערלעך . . . . . 1 דאָלאַר

אַנאָנסן-פרייז:

פאַר אַ פעטיט-שורה אין טעקסט . 40 גראָשן

" " " " פאַרן טעקסט . 20 "

" " " " נאָכן טעקסט . 15 "

פאַרן אינהאַלט פון די אַנאָנסן איז די רעדאַקציע נישט פאַראַנטוואָרטלעך.

די צייטונג טראָגט נישט קיין געשעפטס-כאַראַקטער און איז נישט אויסגערעכנט אויף פאַרדינסט.

אַדרעס פאַר בריוו און געלט-זענדונגען:

Red. „BIALER WOCHENBLAT"

Biała-Podl., Grabanowska 39.

Konto rozrach. № 1.

Skrz. poczt. 26.

Biała-Podlaska, dnia 15 maja 1936 r.

ביאַלע-פּאָדל., פרייטאָג פ׳ בהר ובחקותי תרצ"ו, 15 מאַי.

מעלדונג

מיר מאַכן באַקאַנט די ביאַלער קינאָ-באַזוכער, דאָס שוין אין די נאָענטסטע טעג ווערט געעפנט אַ נייער, פּרעכטיקער

קלאַנג-קינאָ א. נ.

„ŚWIATOWID"

„שוויאַטאָוויד" וועט גיין אין די וועגן פון וואַרשעווער קינאָ אויפן זעלבן נאָמען און וועט דעמאָנסטרירן פילמען, נאָר די בעסטע פון דער אַמעריקאַנער און אייראָפּעישער פּראָדוקציע (אויסער דייטשע).

„שוויאַטאָוויד" וועט דעמאָנסטרירן פילמען נישט פון קיין שונד-כאַראַקטער, נאָר פון אַ גוטן, ליטעראַרישן און אַרטיסטישן אינהאַלט.

„שוויאַטאָוויד" וועט זיין אַ קינאָ פאַרן באַזוכער מיט אַ גוטן געשמאַק.

„שוויאַטאָוויד" געפינט זיך אין צענטר שטאָט, איז פּרעכטיק מאָדערן איינגעאָרדנט, באַזיצט באַקוועמע פאָטעלן צום זיצן, באַזונדערע איינגענג אין די פּאָיעס.

„שוויאַטאָוויד" געפינט זיך אין פאַרטער-פראָנט, אויף פּיעראַצקי-גאַס № 27

די פייערלעכע דערעפנונג דאָנערשטאָג ד. 21 מאַי ה. י.

דירעקציע פון קינא „שוויאַטאָוויד"

Kino Dźw. „TĘCZA"

דעמאָנסטרירט ביז מאָנטאָג דעם 18 ה.מ.

דעם פילם א. נ.:

„אונזער זון"

(Nasze Słoneczko)

די הויפט ראָלע פירט אויס די זעקס-יעריקע שירליי טעמפּל

פון מאָנטאָג ביז דאָנערשטאָג דעם 21 דעם באַרימטן פילם א. נ.:

„עפּיזאָד"

(Epizod)

אַ פילם, וועלכער שטייט איבער דעם פילם „מאַסקאַראַדע", אַ פילם אַ געשעפעניש

פון דאָנערשטאָג ביז מאָנטאָג דעם 25

פּאַט און פּאַטאַשאָן

אַלס דזשאַז-באַנדיטן.

„ŚWIATOWID"

דעמאָנסטרירט דעם 21-טן ה. מ. דאָסטאָיעווסקיס באַרימט ווערק אין פילם א. נ.:

„פאַרברעכן און שטראָף"

(Zbrodnia i Kara)

די הויפט ראָלן פירן אויס די באַרימטע אַרטיסטן:

הארי באַור (פּראָקוראָר)

פּ. בלאַנשער (ראַסקאָלניקאָוו)

אוזעריי (סאָניאַ)

אַלע וואָס האָבן געליינט דאָסטאָיעווסקין, האָבן פון אים געהערט. אַלע וואָס ווילן האָבן אַן אַרטיסטיש-ליטעראַרישן גענוס

דאַרפן, מוזן, וועלן

באַזוכן דעם פילם אין

„Światowid".

דער קינפטיקער נומער, דערשיינט ערב שבועות.

הכסף יענה את הכל!

די ציונג פון דער 1-טער קלאַס 36-טער מלוכה-לאָטעריע פאַנגט שוין אָן דעם קומענדיקן מאָנאַט

אַלגעמיינע צאָל געווינסן

18.910.200 זל.

הויפט-געווינס

1.000.000 זלאָטעס

שאַנסן קאָלאָסאַלע - פּרייזן מינימאַלע

פּרייזן: 1/4 — 10 זל., 1/2 — 20 זל., 1/1 — 40 זל.

אַ באַגרענעצטע צאָל לאָסן!

געדענק! אַז קויפנדיק אַ לאָס פון דער 1-טער קלאַס קאָנסטו זיך פאַרזאָרגן אַ גליקלעכע צוקונפט

געדענק! אַז „אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמא מן העין" און דאָס איז נאָר אַ לאָס

געדענק! אין דעם שפּריכוואָרט, „אַז מען שטעלט נישט איין, נעמט מען נישט אויס

געדענק! צו גיין אויף דעם גלייכן וועג און דער גלייכסטער וועג איז — נאָר צו גיין און קויפן אַ לאָס

אין דער גליקלעכער קאָלעקטור

J. S. UCZEŃ

Biała Podl., Pl. Wolności 8.

Konto czek. P. K. O. 80.461

אויפקלערונג

אויף דער אויפפאָדערונג פון ה׳ משה ראָדזינעק אין „ביאַלער - וואָכנבלאַט" № 12, דאָס איך זאָל גיין מיט אים צו אַ בוררים-געריכט, האָב איך תיכף מסכים געווען, אַז אַ געריכט זאָל פאָרקומען. אַרויסגייענדיק היינטיקן זונטאָג אין גאַס און הערנדיק די דראָונגען מיט וועלכע ה׳ משה ראָדזינעק גייט קעגן מיר, קען שוין קיין רייד וועגן אַ בוררים-געריכט נישט זיין. אַקעגן בין איך מסכים צו גיין מיט אים צו אַ דין-תורה אין פערלויף פון 8 טעג.

מיט אַכטונג **יוסף**

צו פאַרקויפן

אַן אַנצוג נאָר וואָס אויפגענייט. די מאָס פון אים איז: לענג - 65 צמ., ברייט — 46 צמ. ביי **מאיר דייץ**, יאַנאָווער № 3.

„ALBA"

דעמאָנסטרירט פון היינט אָן די ווינער פּראַכטפולע קאָמעדיע מיט פראַנציסקאַ גאַאַל אין דער הויפט-ראָל

„פריילינגס-פּאַראַד"

פון מאָנטאָג דעם 18 ביז דאָנערשטאָג דעם 21 ה. מ.

„אַ פילם פאַר יידן" ? ? ?

שפּראַך און געזאַנג אויף יידיש

פון דאָנערשטאָג דעם 21 מאַי, דער גרעסטער פילם - שלאַגער פון אַלע צייטן. אַ פילם, וועלכער מוז דורך יעדן געזען ווערן

„SING-SING"

אַלע מוטערס

פאָטאָגראַפירן זייערע קינדער אין „פאָטאָ-פילם" פרייהייט-פּלאַץ № 5

סווערט געזוכט אַ לערן-ייִנגל אין פאָטאָגראַפישן אַנשטאַלט פון א. אורמאַכער.

„וואַרשעווער צוקערניע"

אייגנטימער יצחק פאָגעל, פּיעראַצקע № 12

מעלדעט

דאָס יולפן פאַרלאַנג פון פּובליקום, וועלכעס האָט זיך זייער גוט געוויילט בעת דער „קאָנצערט-דאַנסינג" וועט איינגעאָרדנט אויף שבת, דעם 16 און זונטאָג דעם 17 ה. כ. ווייטערע

„קאָנצערט-דאַנסינגן"

איינטריט אָן ספּעציעלע אָפּצאָלן

ביליקע פּרייזן

מושב-זקנים

דער מושב-זקנים-קאָמיטעט, האָט זיך ענערגיש גענומען צום פאַרגרעסערן דעם בנין און אַזוי אַרום מאַכן אַן אָרט פאַר עלנדע, היימלאָזע, שוצלאָזע, ברויטלאָזע זקנים-ות.

* * *

מיט אַ יאָר צוריק האָבן מיר אָנגעהויבן אויף די שפּאַלטן פון „ביאַלער-וואָכנבלאַט" אַן אַקציע אַרויסצונעמען דעם אַנשטאַלט פון די הענט פון „פּרעזעס און קאַסיר", און צו מאַכן אים פאַר אַ געזעלשאַפטלעכע אינסטיטוציע, פון אַ ברייטערן כאַראַקטער. העכער אַ האַלב יאָר האָט דער קאַמף געדויערט ביז — די אינסטיטוציע איז אַריבער אין די הענט פון דער קהלה. סזאָגט זיך „אַריבער", אָבער פאַקטיש, האָט נאָך ביז היינט דער ה' „פּרעזעס-קאַסיר" נישט אָפּגעגעבן קיין רעכנונג פון זיין לאַנגיעריקן פאַרוואַלטן דאָרט. שוין נאָכן פאַקטישן איבערנעמען, האָבן די „צוויי אַקטיווע" קאָמיטעט-מיטגלידער, געלעגט שטיינער פאַר די פיס פון די, וואָס ווילן ערלעך און אויפריכטיק אַרבעטן לטובת דער אינסטיטוציע.

* * *

געווען שוין אַ צייט, ווען די אונטערשפּילערס פון פּרעזעס-קאַסיר האָבן טריומפירט. זיי האָבן געמיינט, אַז סאיז זיי געלונגען, צוליבן וויל פון זייער אַמביציע, די אינסטיטוציע ברענגען צום אונטערגאַנג. אָבער פּריציפּיעל איז זייער „נצחון" געווען. אמת, סאיז געווען אַ קריזיס. די שטאָט-פאַרוואַלטונג, האָט מער ווי פאַר פינף זקנים נישט געצאָלט און סהאָט געדראָט, אַז סוועט זיך טאַקע גיך ענדיקן. ווי געזאָגט, סהאָט געדראָט, און גליקלעכערווייז דערצו נישט געקומען. דער קאָמיטעט, האָט דעם קריזיס דורכגעמאַכט און די אינסטיטוציע איז היינט שטאַרקער ווי ווען עס איז. די צאָל פּענסיאָנירטע זקנים איז היינט אַ צווייאונצוואַנציקע. דער אַנשטאַלט ענטוויקלט זיך.

* * *

דער קאָמיטעט, האָט אַ דאַנק דעם פאַרגרעסערן, די צאָל דאָרט אויסגעהאַלטענע אויפן רעכנונג פון דער שטאָט, זקנים. געקאָנט זיך באַפרייען פון טאָג-טעגלעכן עול (אויף די נויטיקע עסן-אויסגאַבן איז ווי איז דאָ) און האָט געקאָנט צוטרעטן צום פאַרגרעסערן דעם בנין. מאַכן אַן אָרט, פאַר די אַלע אַלטע לייט, וועלכע האָבן נישט קיין דאַך איבערן קאָפּ. דער קאָמיטעט האָפט און איז זיכער, אַז אַלע אָן אויסנאַם יידן אין ביאַלע, יעדער לויט זיינע מעגלעכקייטן, וועט אין דער אַקציע נעמען אַן אָנטייל און מיטווירקן, פאַר דער אַזוי וויכטיקער אינסטיטוציע.

* * *

דער פּלאַן פון פאַרגרעסערן דעם בנין, זעט פאָר, דאָס צו בויען דאָרט עטלעכע צימערן. סגייט אין דעם, אַז סזאָל נישט אויסקומען צו שלאָפן 6-8 מענטשן אין אַ קליין צימערל. סגייט אין דעם, אַז האָבנדיק אַן אָרט ווו אַריינצונעמען עלנדע אַלטע, קאָנען מיר קומען מיט גערעכטע פאָדערונגען, (וועלכע וועלן אפשר דערפילט ווערן) צו דער שטאָט-פאַרוואַלטונג, זי זאָל די זקנים-ות אויף איר רעכנונג אויסהאַלטן.

* * *

וויל מען האָבן אַ באַגריף, ווי ווייט דער מושב-זקנים איז נויטיק. וויל ווער וויסן, ווי ווייט די אַקציע, וואָס דער קאָמיטעט גייט איצט מאַכן איז ברענענדיק, דער זאָל קומען אויף אַ „באַזוך" אין מושב-זקנים. דער קאָמיטעט, דאַרף וואָס מער מענטשן איינלאַדן אין מושב-זקנים. זאָלן זיי קומען, וועלן זיי געטרייע מיטאַרבעטער פאַר דער זאַך זיין.

* *

אַ קליינע, אָבער העכסט נויטווענדיקע אַרבעט איז דאָ פאַר עטלעכע וווילטעטיקייט-לייסטנדע דאַמען. די זאַך איז די, וואָס מיט גרויס אָנשטרענגונג, איז געלונגען די אינסטיטוציע צו דערהאַלטן. סהייסט צו באַרויקן די לויפנדע אויסגאַבן, בעסער געזאָגט, אויף צו עסן. קיין שום אַנדער זאַך איז נישט צוגעקויפט געוואָרן. סהאָט זיך געשאַפן אַזאַ לאַגע, אַז דער מושב-זקנים האָט נישט קיין וועש. די אַקציע איז אַ לייכטע, ווייל יעדע יידישע שטוב, וועט עפּעס שפּענדן און אַזוי אַרום, וואָלט די נויטיקע זאַכן דאָרט געווען. סדאַרף זיך געפינען אַ פּרוי, וואָס זאָל די איניציאַטיוו אויף זיך נעמען און אַ דאַמען-קאָמיטעט פאַרן מושב-זקנים שאַפן. מיר האָפן, דאָס סוועט זיך די איינע אָדער עטלעכע געפינען.

* *

זעענדיק די אינסטיטוציע מיט אַ יאָר צוריק און זעענדיק זי היינט, האָפט זיך, אַז אַלע אַקציעס וועלן זיך איינגעבן, און אַז דעם קאָמיטעט וועט געלונגען זיין פאַרמעסטונג.

עמקא.

אומצופרידענע

ד"ר אַנטאָני געלבאַרד, דירעקטאָר און דאָקטאָר פון ייִדישן שפּיטאָל אין ביאַלע-פּאָדל. געהער אויך לעצטנס צו די אומצופרידענע.

נישט שטענדיק איז עס אָבער אַזוי געווען. בעת ד"ר געלבאַרד איז אָנגעקומען מיט לערך 15 יאָר צוריק קיין ביאַלע, איז ער געווען צופרידן, צופרידן פון די יידישע פּאַציענטן, צופרידן פון דער קהלה-פאַרוואַלטונג און פון שפּיטאָל-קאָמיטעט, וועלכע האָבן אים נאָכן פאַרלאָזן דעם שפּיטאָל דורך ד"ר זאַטלער אַנגאַזשירט אַלס שפּיטאָל-דאָקטאָר.

ד"ר געלבאַרד איז אויך געווען צופרידן פון דער יידישער געזעלשאַפט אין ביאַלע. מפלעגט אים זעען בעת אַ וויכטיקער יידישער פאַרזאַמלונג אין דער גמינע און בעת ענלעכע אַנגעלעגנהייטן. אין קיין פּאָליטישע אָרגאַניזאַציע איז ד"ר געלבאַרד נישט געווען קיין מיטגליד. צו ער אַנערקענט זיך אַלס נאַציאָנאַלער ייִד צי נישט? איז אויך נישט געווען וויכטיק. די ביאַלער ייִדישע געזעלשאַפט האָט געוווּסט, אַז אין שפּיטאָל האָט זי אַ יידישן דאָקטאָר און דאָס האָט איר געניגט.

אַזוי איז עס געווען ביז סוגען אויפגעקומען די קראַנקן-קאַסעס און ביז — ד"ר געלבאַרד איז אַנגאַזשירט געוואָרן דאָרט אַלס דאָקטאָר. פון דעם מאָמענט אָן דערווייטערט זיך דער דירעקטאָר פון ייִדישן שפּיטאָל פון יידן, פאַרקערט אויסשלימלעך אין קריסטלעכע קרייזן. ייִדישע אינסטיטוציעס און געזעלשאַפטן שיקן נאָך אַ געוויסע צייט ביי וויכטיקערע אַקציעס לאַדן דעם ד"ר, אָבער די איינלאַדונגען ווערן נישט אָנגענומען און מהערט אים אויף צו לאַדן אויך. די ביאַלע ייִדישער געזעלשאַפט פרעגט זיך: מיט וואָס איז זי ערגער פון די אירע אַרומיקע שטעט ווי: בריסק, מעזריטש, ראַדזין, שעדלעץ, וועמענס דאָקטוירים זענען דער נערוו פון ייִדישן געזעלשאַפטלעכן לעבן? אָבער מווערט דערמיט צוגעווינט און משווייגט.

* * *

עס באַוועגט זיך אין ביאַלע דער „מזרחי"-פירער געוו. דעפּוטאַט ד"ר פעלדמאַן. די ייִדישע נאַציאָנאַלע יוגנט די ייִדישע נאַציאָנאַלע געזעלשאַפטן לעבן אויף. ד"ר פעלדמאַן ווערט אויסגענוצט (אפשר שוין צופיל) צו אַלץ וואָס האָט אַ שייכות מיט ייִדישקייט. מוויל אויך דעם ד"ר געלבאַרד אַריינציען אין ייִדישן געזעלשאַפטלעכן לעבן, מהאָפט, אַז ד"ר פעלדמאַן, ד"ר בראַנד, און ד"ר געלבאַרד וועלן עס זיין די, אַרום וועמען סוועלן זיך גרופּירן דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן פון ביאַלע.

אָבער אומזיסט! איינלאַדונגען ווערן געשיקט און נישט אָנגענומען. מיט פּאַרדרוס רעדט מען אין די קרייזן דערפון, וואָס צי די ייִדישע פאַראַנשטאַלטונגען האַלט נישט פּרוי ד"ר געלבאַרד פאַר נויטיק צו קומען און אין **N. O. K.** אַן אָרגאַניזאַציע פון ענדעקישע פרויען קומט זי יאָ — און אָפט. עס דערגייט אַזוי ווייט, דאָס בעת סהאָט געוויילט אין אָנגעלעגנהייטן פון קרן-היסוד, ד"ר שאַפּיראָ פון לאָדזש, האָט זיך צווישן אַלע קרן-היסוד-עסקנים נישט געפונען קיינער, וועלכער זאָל מיט ד"ר שאַפּיראָ וועלן מיטגען צום ד"ר געלבאַרד נאָך אַ ק. ה. דעקלאַראַציע. די ייִדישע

„אַבי האַנדעל"...

(פעליעטאָן)

צו אַלץ קען מען זיך צוגעוווינען: צו גוטס אין שלעכטס, צו קעלטס און וואַרעמס: מקען לעבן ווי אַ מענטש און מקען אויך לעבן ווי אַ וואָרעם.

ביי שלום-עליכמ'ן ווערט דערציילט וועגן אַ מלמד, וואָס האָט געהאָדעוועט אַ ציג כדי צו האָבן מילך. איז אים אָבער אַ שאָד געווען צו מאַכן איבעריקע הוצאות אויף צו פאַשן זי, איז ער געפאַלן אויף דער המצאה אָפּצוגעוווינען זי פון דער אכילה.

און ווען ניט טאַקע דער צופאַל, וואָס די ציג האָט זיך מקדים געווען און אָוועקגעפּגרט, וואָלט זי, ווי דער מלמד פאַרזיכערט, שוין לחלוטין נישט נעדאַרפט פרעסן.

אַנטקעגן וואָס דערצייל איך דאָס?

אַנטקעגן אונזערע קרעמער, וועלכע זענען געוואָרן, נישט אויסגערעדט זאָל דאָס זיין אַזעלכע מסתפקים במועט און זיך צוגעוווינט צו לעבן אַזוי בצמצום, אַז זיי דאַרפן שוין כמעט ווי גאָרנישט.

דעם גאַנצן טאָג קימט מען אָפּ מיט שה"י פה"י: מיט אַ ציבולקע, אַ רעטעכל, אַ פאַסטנע קאַרטאָפל, אַבי נאָר צו דערהאַלטן די נשמה, פון אַנדערע [illegible] הצטרכות'ן איז אָפּגערעדט.

איז שוין ממילא אַ פּשוטע און פאַרשטענדלעכע זאַך, אַז אויב מדאַרף גאָרנישט, איז אויך נישט נויטיק צו פאַרדינען און דער עיקר איז נאָר „אַבי האַנדל"...

איז מען טאַקע טאָג ווי נאַכט פאַרשמייעט, פאַרהאָרעוועט, מלויפט שטענדיק פאַרסאַפּעטערהייט און משוויצט.

אַוועקזעצן זיך אויף אַ ווייַלע און באַחשבונ'ען, אויסקאַלקולירן וויפל די סחורה קאָסט, וויפל גייען צו צום קויפּ-פּרייז, אַנדערע צושלאָגן, מאַנקא און פאַדאַטקעס — אָט דאָס האַלטן אונזערע קרעמער פאַר אַן איבעריקע זאַך. גלייכער פאַר זיי וואָס ווייניקער צו רעכענען און צו וויסן, ווי שטייט דאָרט געשריבן: „יוסיף דעת יוסיף מכאוב".

דערציילט מען דאָך טאַקע פון איינעם, וואָס כל ימיו איז ער אַנגעגאַנגען פאַר אַ גרויסן סוחר און געפירט זיין געשעפט אויפן אַלטן שטייגער, נאָר מיט אַ „לי" און אַ „לך", אָפּגעלעבט אַלע זיינע יאָרן אַ רויק לייטיש לעבן, פיין אויסגעהאָדעוועט זיינע קינדער און אויסגעגעבן זיי אַלע פאַר יחוס און שמאַלץ גרוב.

איז אים אָבער איינגעפאַלן אַ „שמע קולני" אַריינצונעמען אין געשעפט אַ בוכהאַלטער, נו נו, האָט ער טאַקע געהאַט אַ מיאוסן סוף.

ער האָט אָפּגעזוכט אַ בוכהאַלטער אַ ליטוואַק, וועלכער האָט זיך גוט געשמאַק גענומען צו דער אַרבעט. געזעסן אַ וואָך צוויי אָן אויפהער, געגריבלט זיך גענישטערט צווישן די פּאַפּירלעך, געפּאַרעט זיך ביי די ביכער, געמעקט און דערביי פאַרצויגן די נאָז, געקנייטשט דעם שטערן און צום סוף נאָכן אָפּשוויצן אַן ערך אַ חודש צייט, רופט אויס דער ליטוואַק צום סוחר: רב ייד, זייט וויסן, אַז איר זענט באַנקראָט!!! — איר פאַרשטייט אַזאַ לשון: אָפּגעהאַנדלט אַזוי פיל יאָרן אָן ביכער און אָן חשבונות פיין און גוט, אויסגעגעבן אַלע קינדערלאַך אין נחת און פרייד; ווי גיך אָבער ער האָט אַריינגעלאָזט אין זיין געשעפט דעם ליטוואַק, דעם בוכהאַלטער — האָט ער באַלד דערזען, אַז ער איז לא עליכם אַ קבצן אין זיבן פאַלעס.

די אַלע מעשיות וועגן ביכער און חשבונות זענען ביים קרעמער ווערט אַן אויסגעבלאָזן איי. דער עיקר איז ביי אים די קאָנקורענץ, ד. ה. ער דאַרף אַרבעטן און באַמיען זיך, וואָס מער צו ליזן און וואָס ווייניקער צו פאַרדינען. כדי דער קאָנקורענט זאָל גאָרנישט פאַרדינען. וואָס מער מקאָנקורירט, אַלץ מער סוחר איז מען. אַי די פּרנסה? דערויף איז דאָך דאָ אַ פאָטער אין הימל, און „מאן דיהיב חיי יהי מזוני".

האַנדלען טאַקע אונזערע קרעמער לויטן דאָזיקן סיסטעם.

וואָס טוען אונזער קרעמער אויף צו פאַרקאָנקורירן דעם צווייטן? גאַנץ פּשוט — מפאַרקויפט אין קרן. אַי, וואָס זשע בלייבט אים פאַר דער טרחה.

— סטייטש וואָס? ביים פאַרקויפן צוקער — דאָס זעקל, ביי ליכט — דאָס הילצערנע קעסטל, ביי אייל — די בלעכערנע פּושקע. שלעכט איז נאָר מיט די מאָנאָפּאָל אַרטיקלען ווי: פּאַפּיראָסן, טיטון, וכדומה, וועלכע ממוז נעבעך פאַרקויפן לויט באַשטימטע פּרייזן, אַנדערש דראָט אַ שטראָף.

וואָס שייך די סחורות, וואָס מפאַרקויפט אויף קרעדיט, מאַכן אונזערע קרעמער נאָך פּשוטער? די צייט פון געבן „דעקונג" ביז דעם טערמין פון צאָלן רעכנט מען פאַרן ריוח, וואָס דאַרף מען נאָך מער?

וואָלט דאָס שוין אפשר טאַקע גאַנץ גוט געווען, רוק זיך אָבער פריער צו שפּעטער אינטער דער טערמין פון צאָלן, מוז מען דאַן לויפן אין באַנק אַריין, הלשן און בעטן, אַז מזאָל איבעררוקן, „אַוועקלייגן", אויפהאַלטן ביז... ביז, מוועט שאַפן אַ גמילות-חסד, פאַרזעצן אַ משכון. באין ברירה, מוז מען פאַרקויפן סחורה אונטערן קערן, אַבי צו קאָנען צאָלן. און צאָלן מוז מען דאָך, כדי צו קריגן אַ ביסל פרישע סחורה, וואָרום אָן סחורה קאָן מען דאָך נישט שטיין אויף די פיס, קאָנקורירן הייסט עס...

* *

אין אַ געוויסער צייט, האָבן זיך יידישע סוחרים צונויפגעזאַמלט כדת מה לעשות, אַז מזאָל קאָנען עקזיסטירן און לעבן ווי אַ מענטש?

נאָך לאַנגע דיסקוסיעס, קריגערייען און אַמפּערנישן איז מען סוף-כל-סוף געקומען צום באַשלוס, אַז ממוז האַנדלען מיט „חשבון" און פאַרדינען.

דערווייל, האָט זיך אָנגעהויבן אַ מחלוקת צווישן די סוחרים, ווער פון זיי סזאָל אָנהויבן דורכצופירן די אַקציע צו באַקעמפן, די נישט ערלעכע קאָנקורענץ?

נו, האָט מען געמאַכט אַ פאַראיין, אויסגעוויילט אַ שידס-געריכט, וועלכער זאָל די אַלע זאַכן רעגולירן, און געדינגען אַ לאָקאַל. אָבער? אַ לאָקאַל דאַרף קאָסטן יעדן סוחר אַ זלאָטע מינימום און אַ זלאָטע געבן איז ער נישט קיין בעלן, ווייל ער דאַרף... „האַנדלען" און קאָנקורירן, דער עיקר „קאָנקורירן".

י. ל.

קערפּערשאַפטן אין ביאַלע האָבן שוין זייער אורטייל וועגן ד"ר געלבאַרד אַלס געזעלשאַפטס מענטש געהאַט אַרויסגעטראָגן.

* * *

דער דירעקטאָר פון יידישן שפּיטאָל האָט זיך מיט קיין פּאָליטיק נישט פאַרנומען.

מ.קומען אָן די טרויעריקע טעג פון די הויכשול-עקסצעסן. דער אַנטאַגאָניזם צווישן ייד און קריסט, פאַרשאַרפט זיך שטאַרק. אין דער ביאַלער גימנאַזיע ווו סלערנט דעם ד"רס טאָכטער, ווערן מיט איינמאָל די חבורישע באַציונגען צווישן יידישע און קריסטלעכע שילערינס איבערגעריסן געוואָרן. מבאַוויזן זיך גרין-בענדלדיקע גימנאַזיסטן און גימנאַזיסטקעס.

פּרוי ד"ר געלבאַרד באַמיט זיך דעם „קאָנטאַקט אונטערצוהאַלטן, אָבער מגיט איר צו פילן, אַז **N. O. K.** איז אַ ריין פוילישע אָרט — און דאָס אַלץ העלפט נישט. הערשאַפט געלבאַרד איז אומצופרידן פון די יידן אין ביאַלע (הגם די פּענסיע צאָלט מען אין שפּיטאָל רעגולער, אַ האַלב פון שפּיטאָל-פאַרטער פאַרנעמט ער אַלס דירה, דאָך פון דער יידישער געזעלשאַפט איז ער דערווייטערט).

* * *

מיט אַ קנאַפּ יאָר שפּעטער. די עקסצעסן אויף די הויכשולן חזר'ן זיך שוין איבער צום צווייטן מאָל. די באַציונגען צווישן דעם יידישער און נישט יידישער באַפעלקערונג ווערן אָנגעצויגן ביז צום פּלאַצן. וועגן אַ „קאָנטאַקט" מיט דער פוילישער אינטעליגענץ קען קיין רייד נישט זיין. עפּעס האָבן זיי אַלע אָנגעהויבן צו פילן פון ייד ציבעלעס און — ד"ר געלבאַרדס טאָכטער טרעט אַריין אויף אַ געוויסע צייט אין „יונג-וויזאָ" און ד"ר געלבאַרד אַליין אין — פּאַטראָנאַט פון „בית"ר".

* * *

עולם גולם איז צופרידן. עפּעס אַ קליי.נ.קייט — ארץ-ישראל ווערט מאָמענטאַל געבויט, „בית"ר" וועט אויסוואַקסן צו אַן אמתע אַרמיי, די רעוויזיאָניסטן צו אַ גרויס-מאַכט. בעלי-בתישע יידן וואָס ווילן שטענדיק האָבן „אַ ד"ר אין דער משפּחה" טאַנצן פאַר שמחה. מזינגט: „עד לא אבדה" און מבויט לופט שלעסער, וועלכע — — — פּלאַצן ווי אַ זייפן-בלאָז. סגעדויערט אַ קורצע צייט, ד"ר אַנטאָני געלבאַרד איז מער נישט „אַקטיוו" אין פּאַטראָנאַט. די יידישע נאַציאָנאַלע יוגנט ווייסט אויך, אַז זי דאַרף זיך נישט פאַרשרייבן אַלס מיט-

ל. האַלפּערן

אין אָנבליק פון די ארץ-ישראל געשעענישן

די אַפּריל-געשעענישן אין ארץ-ישראל אונטערשיידן זיך מיט זייער כאַראַקטער פון די ענלעכע געשעענישן אין די פריקע יאָרן. אַ פּאָזיטיווע דערשיינונג איז פאַר אונז אָן שום ספק דאָס, וואָס-אויב אין יאָר 1929 האָט די אַנטייידישע אַקציע אַרומגענומען ברייטע אַראַבישע מאַסן, ווירקט איצט קעגן אונז בלויז אַ פּאָליטיש-אָרגאַניזירטער קלענער טייל פון דער אַראַבישער באַפעלקערונג.

אַט די דאָזיקע דערשיינונג האָט אָבער פאַר אונז אויך אַ צווייטע נעגאַטיווע זייט.

אין יאָר 1929 האָט די אַראַבער געשטויסן קעגן אונז בלויז זייער בליענדער רעליגיעזער פאַנאַטיזם. אמת, די פירער זייערע, וועלכע האָבן זיך מיטן פאַנאַטיזם באַנוצט, האָבן געהאַט פּאָליטישע צילן, אָבער, אָן דעם רעליגיעזן מאָמענט האָבן זיי נישט געקענט אויפרודערן די אַראַבישע מאַסן. דאַקעגן די איצטיקע אַראַבישע אַקציע — האָט, אַ ריינעם פּאָליטישן כאַראַקטער, און אין דעם באַשטעט איר קראַפט.

אין דער שפּיץ פון דער אַראַבישער אַקציע האָבן זיך געשטעלט נאַציאָנאַלעקסטרעמישע עלעמענטן און זיי פירן עס אָן מיט די שטרייקן אין יפו און אין אַנדערע פּונקטן פון לאַנד. אַזוי אַרום, אומאָפּהענגיק פון די ווייטערדיקע איבערפאַלן, האָבן די אַראַבער זיך גענומען צו אַ נייעם קאַמפס-מיטל: שטרייקן און סאַבאָטירן אַזוי לאַנג, ביז — ווי ספּאַרזיכערן די אַראַבישע פירער — סוועלן דערפילט ווערן זייערע פּאָסטולאַטן.

און די פּאָסטולאַטן פון די אַראַבישע נאַציאָנאַליסטן זענען דאָך דאָס, גאַנצלעכע מבטל-מאַכן דעם א"י מאַנדאַט און צוזאַמען מיט אים — די מעגלעכקייט פון אויפבוי פון דער יידישער נאַציאָנאַלער היים און דאָס פּראָקלאַמירן אַן אַראַביש פּאַלעסטינע. זיי זענען, די פּאָסטולאַטן, לאַקאָנישע, אָבער צוגלייך אויך גאַנץ דייטלעכע:

1) אָפּשטעלן די יידישע עליה; 2) פאַרווערן יידן צו קויפן באָדן; 3) שאַפן אַ נאַציאָנאַלע אַראַבישע רעגירונג.

פון וואַנען שטאַמט די דאָזיקע דרייסטקייט פון די אַראַבישע עקסטרעמיסטן? וועלכע פּאָליטישע פאַקטאָרן האָבן געווירקט אויף דעם פּלוצעמדיקן וווקס פון זייער אַגרעסיוויטעט און חוצפה?

די איטאַליעניש-אַביסינישע מלחמה און דער גאַנצער פּלאָנטער פון פּאָליטישע פאַרוויקלונגען, וועלכע זענען מיט איר פאַרבינדן, האָבן געהאַט אַ שטאַרקע ווירקונג אויף דער פּאָליטישער סיטואַציע אין ארץ-ישראל.

אויב ביז נישט לאַנג האָבן מיר אויפן פּאָליטישן שאָך-ברעט אין ארץ-ישראל אָנגעוויקענט בלויז 3 פאַקטאָרן: ענגלאַנד, יידן און אַראַבער, מוזן מיר איצט מערקן אויך אַ פערטן פאַקטאָר, וועלכער איז אַ גאַנץ בולטער אין זיינע מעשים. דאָס איז די געהיימע אַרבעט פון די אַגענטן פון אַ פרעמדער קאָלאָניאַלמאַכט, וועלכע קעמפט מיט ענגלאַנד פאַר אײנפלוסן און מאַכט איר פאַרשיידענע שוועריקייטן אויך אין ארץ-ישראל. דער ציל איז: אויפהעצן די אַראַבישע מאַסן קעגן ענגלאַנד, די מיטלען: — פּאָליטישע און פינאַנסיעלע שטיצע פאַר דער אַראַבישער באַוועגונג.

אין דער דאָזיקער סיטואַציע שטייען מיר פאַר אַ סכנה, דאָס אין געוויסע קרייזן פון דער ארץ-ישראל-אַדמיניסטראַציע, קען אַנטשטיין אַ פאַרלאַנג צו באַרויקן די אַראַבישע נאַציאָנאַליסטן אויפן אָפּאָרטוניסטישן וועג פאַרן פּרייז פון אונזערע בלוטיקסטע אינטערעסן. אַזעלכע פּרוון וואָלטן געווען קורצזיכטיקע און שעדלעכע, אַפילו פון שטאַנדפּונקט פון די ענגלישע אינטערעסן אין ארץ-ישראל.

די לעצטע א"י-דעבאַטע אין ענגלישן פּאַרלאַמענט האָט באַוויזן, אַז די ענגלישע געזעלשאַפט, אומאָפּהענגיק פון פּאָליטישער איינשטעלונג, קומט וואָס אַמאָל אַלץ מער צו דער איבערצייגונג, אַז די אינטערעסן פון ענגלאַנד און פון יידן אין א"י גייען זיך צונויף, איידער לויפן זיך פונאַנדער. נישט ווייניקער אָבער, מוזן מיר זיין צוגעגרייט צו אַ דרוק פון דער אַראַבישער זייט אויף דער ארץ-ישראל-רעגירונג, און דאָס איינציקע מיטל פון צו נישט מאַכן די שעדלעכע רעזולטאַטן פון אַזאַ דרוק, איז נאָר אַ שטאַרקע אַקציע פון אַ קעגנדרוק פון אונזער זייט.

אין וואָס דאַרף זיך אונזער אַקציע אויסדריקן? אין פאַרזאַמלונגען פּאָרלעזונגען און פּראָטעסט-רעזאָלוציעס? נאַטירלעך, אַז אויך דאָס האָט אַ געוויסע באַדייטונג און מיר דאַרפן אויך דאָס מיטל נישט פאַרנאַכלעסיקן; אָבער אַן אומפאַרגלייכלעך פיל שטאַרקערן אָפּקלאַנג וועט האָבן אונזער פּראָטעסט, וועלכער וועט זיין געשטיצט מיט אַ טאַטלעכער דעמאָנסטראַציע פון אונזער אומ.ערשיטערלעכן ווילן פאָרטצוזעצן דעם אויפבוי פון אַ יידיש ארץ-ישראל קעגן אַלע שטערונגען און שוועריקייטן.

אַ מעגלעכקייט אין דער ריכטונג גיט אונז טאַקע די ציוניסטישע עקזעקוטיווע און דער קרן-קימת-לישראל דורך דעם פּראָקלאַמירן דעם „מפעל-מיוחד" פאַר דעם אויסלייזן נייע 40.000 דונאַם ערד אין ארץ-ישראל.

דאָס פוילישע יידנטום וועט אויסנוצן די דאָזיקע געלעגנהייט אין דער גאַנצער ברייט, אין דער איבערצייגונג, אַז יעדער נייער דונאַם ערד אין א"י, יעדער יידישער עולה קיין א"י, דערנענטערט דעם טאָג, ווען קיין שום כוח וועט ניעט באַווייזן אונז אַרויסצושטויסן פון אונזער לאַנד, ווען ארץ-ישראל וועט זיין אַן אמת יידיש לאַנד און מיר וועלן דערגרייכן אונזער פולשטענדיקער באַפרייאונג.

אין 1934 — מיט איינמאָל, ד"ר אַנטאָני געלבאַרד אַ פּאָליטיקער. ד"ר אַנטאָני געלבאַרד, אַ יידישער פאָרשטייער בעת די שטאָט-ראַט-וואַלן-פאַרהאַנדלונגען, ד"ר אַנטאָני געלבאַרד — אַ לאַווניק.

די יידישע באַפעלקערונג אין ביאַלע, צעלט ביז פערציק פּראָצענט פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג און אויף פינף ערטער אין דער שטאָט-פאַרוואַלטונג איז דאָ אַן אָרט פאַר איין — ייד: אין דער — — יידישער פאָרשטייער איז: — — — ד"ר אַנטאָני געלבאַרד.

(המשך קומט)

גלידער אין ניי געגרינדעטן בירגערקלוב, ווייל ד"ר געלבאַרד איז דאָרט דאָ און זיין אָנוועזנהייט גיט אַ גאַראַנטיע: דאָס יידיש-נאַציאָנאַל, יידיש-געזעלשאַפטלעך, וועט דער קלוב נישט זיין. אַ געוויסער ציוני, וועלכער איז געווען פאַראינטערעסירט אין דער עקזיסטענץ פון קלוב, אין דער עקזיסטענץ פון אַ יידישער קולטורעלער געזעלשאַפט אין ביאַלע, האָט געפירט אונטערהאַנדלונגען וועגן אַ גרופּן אַריינטריט פון יונגע ציונים אין קלוב. אַלעראַרט פאַרלייכטערונגען, האָט מען דער גרופּע געוואָלט מאַכן. די גרופּע-פירער, האָבן געהאַט איין ענטפער: סוועט קיין נאַציאָנאַלע טעטיקייט דאָרט נישט זיין, ווייל ד"ר געלבאַרד איז דאָרט דאָ.

פאָר'ט אַ גוי קיין ארץ-ישראל

קאָנט איר יידן מיין סעקוועסטראַטאָר? ניין? אַ שאָד! אַ שאָד, וואָס איר קאָנט אים נישט. אַ צאַצקע אַ גוי, אַ גאָלדענע נשמה. סאַמעט, זייד, אַטלאַס — דאָס אַלץ נענט ער!

אַ מענטש, וואָס דינגט זיך נישט, האַנדלט זיך נישט, נישט קיין גרימאַסנער, נישט קיין איבערקלויבער — אַ קונה הכל! נישט מאַדערן, פרישע סחורה צי אַלטע סחורה, סעזאָנאָווע סחורה צי אַלטע פּגוים, יאָ פּרייזווירדיק, צי נישט פּרייזווירדיק — ער איז אַ קונה הכל!

ער איז אויך אַ מביא גואל, ער האָלט מיר אין איין אויסלייזן: ער האָט מיך אויסגעלייזט פון מיין קרעמל, ער האָט מיך אויסגעלייזט פון דער שפּיגלשאַנק, פון דעם קרעדענץ, פון טיש מיט שטולן. פון מיין ווייבס יאַראַקל האַלטן, פון יהר בשמים-ביקס — ער איז דער אמת'ער „אויסלייזער"!

אַז משמועסט אַ צאַצקע אַ גוי, אַ גאָלדענע נשמה, אַ מענטש אָן אַ גאַל און דערצו אַן אוהב-ישראל. ער האָט ליב יידן און נאָך מער — די בריסקער גאַס. דער ערשטער שפּאַציר זיינער איז אויף דער בריסקער גאַס. אָן דער בריסקער, מאַרק און פרייהייט-פּלאַץ קאָן ער נישט לעבן. צי עס רעגנט, צי עס שנייט, צי עס קנאַקט דער פראָסט, צי סברענט די זון, סגעט דונערן און בליצן — סאַרט אים נישט. ער נעמט די טעקע און גייט מבית לבית, פון הויף צו הויף, פון קראָם צו קראָם יעדן זאָגט ער אַ ברייטן „דזיען דאָברי". „פּראָשען פּלאַטשיטש". אומעטום זאָגט ער זיין שפּראַך און גייט ווייטער. אומעטום איז ער אַן אָנגעלייגטער" גאַסט — אומעטום „לייגט" ער עפּעס אָן: איינעם לייגט ער אָן אַ זאַיענטשע, אַ ליציטאַציע און איינעם „לייגט" ער אַוועק אויף די לאַפּאַטקעס.

— אַ „אָנגעלייגטער" גאַסט!!!

אָבער קיינמאָל האָב איך אים נישט געהאַט אַזוי פיל אין זינען, ווי די לעצטע צוויי וואָכן. די לעצטע צוויי וואָכן גייט ער מיר ממש נישט אַראָפּ פון זינען. עפנט עמיצער די טיר מיין אין אַלץ, אַז מיין „גאַסט" איז דאָ. איך דערוואַרט אים מיט האַרץ-קלאַפּונג און ווייסט איר פאַרוואָס? ווייל איך האָב אַ דריטע ראַטע פון אַ חוב נישט באַצאָלט. זיץ איך טאַקע אין מיין קראָם און וואַרט אויף מיין טייערן ליבן „גאַסט". יעדן טאָג וואַרט איך אויף זיין „דזיען-דאָברי" און אַז מוואַרט — דערוואַרט מען זיך.

די היינטיקע וואָך, ווי נאָר כהאָב געעפנט די קראָם, ברוך-הבא — דער גאַסט איז דאָ!

האָט מיר גענומען האַקן אַ צאָן אָן צאָן, כהאָב געציטערט, געזוכט אַ תירוץ. וואָס ענטפערט מען אים וואָס? איך האָב מיר אָבער באַלד באַהערשט, אים אַנטקעגן געגאַנגען מיט אַ ברייטן „דזיען דאָברי", „צאָ סליכאַטש"? „יאַק שיען פאַן מאַ"? און גערעכט האָב איך מיר, אַז די ערשטע פראַגע וועט זיין:

— „פּראָשען פּאָדאַטעק"!!...

האָט זיך מיין גאַסט אַוועקגעזעצט, אַוועקגעלייגט די טעקע און אָנשטאָט מיך צו פרעגן וועגן פּאָדאַטעק, האָט ער גאָר אַ שווערן זיפץ געטון:

— זשליע! באַרדזאָ זשליע!

דערהערט דעם שווערן זיפץ, האָט עס מיר געריסן ביי זיין האַרץ און געטראַכט האָב איך מיר:

— וואָס איז אויף אים דאָס אָכעניש. וואָס? ער האָט אויך צרות? ספּעלט אים פּרנסה? ער האָט אויך טעכטער התונה צו מאַכן? וואָס אויקעט ער, וואָס?

פרעג איך אים:

— פּאַניע נאַטשעלניקו, צאָ פּאַן נאַטשעלניק טאַק סטענקאַ?

— זשליע! האָט ער געענטפערט.

— זשליע? — האָב איך אים איבערגעפרעגט — טשי פּאַן נאַטשעלניק, יעסט חלילה כאָרי?

— יאַ מושען וויעכאַטש — האָט ער מיט אַ זיפץ געענטפערט.

— וויעכאַטש? פּאָצאָ וויעכאַטש? באָטו וו ביאַליי ניעמאַ פּאַרנוסע טשי צאָ? — אַזוי האָב איך אים געפרעגט און אין זינען האָב איך געהאַט: ווי זעט מען דיר שוין אויף יענער זייט, רבונו-של עולם!

— טאַק, טאַק, פּראָשען פּאַנאַ — האָט ער ווייטער געזיפצט — יאַ מושען וויעכאַטש דאַלעקאָ... דאַלעקאָ!

— יאַ ניע ראָזומיעם, דאָקאָנד פּאַן נאַטשאַלניק כצע יעכאַטש? דאָ וואַרשאַווי, דאָ קראַקאָווא, דאָ לוואָוואַ?

— דאָ פּאַלעסטיני! דאָ פּאַלעסטיני מושען יעכאַטש! — האָט ער מיט אַ שווערן זיפץ געענטפערט.

דערהערנדיק „דאָ פּאַלעסטיני", האָב איך זיך שטאַרק פונאַנדער געלאַכט. איך האָב געלאַכט און ער איז געזעסן מיט אַ וויערע מינע און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ:

טאַק, טאַק, דאָ פּאַלעסטיני!

פּאַן נאַטשעלניק, כצע יעכאַטש דאָ פּאַלעסטיני? פּאָצאָ? האָב איך נישט

אַלע

געווינען

אין דער איינציקער

גרעסטער קאָלעקטור !!!

== פון ==

J. S. UCZEŃ

Biała Podl.

Pl. Wolności 8.

skrzynka poczt. 53

konto P.K.O. 80.461

• הויפּט-געווינס

אַ מיליאָן זלאָטעס

פּרייז פון $^{1}/_{4}$ לאָס 10 זל.

קויף דאָרט אַ לאָס

ציִונג פון דער 1-טער קלאַס

דעם קינפטיקן מאָנאַט

פון ביאַלער לעבן

די יאָרצייט-פייערלעכקייטן נאָכן מאַרשאַל פילסודסקי

נאָך מאָנטאָג האָט די שטאָט אָנגענומען אַ ספּעציעלן אויסזען. די לאַמטערנעס געהילט אין שוואַרצן האָבן צוגעגעבן אַ ספּעציעלע שטימונג.

דינסטאָג איז פאָרגעקומען דאָס ענטהילן אַ טאָפל אויפן באַן-הויף. די פייערלעכקייט ביים ענטהילן דעם טאָפל, האָבן בייגעוווינט מאַסן מענטשן.

אימפּאָזאַנט איז אויסגעפאַלן דער מאַרש פון די שול-קינדער מיט די לאַמפּיאָנען, וועלכע האָבן זיך אָנגעזען אויפן פאָן פון דער טונקעלער נאַכט, ווי לאַנגזאַם באַוועגלעכע שמעטערלינגען.

אין שול האָט דער חזן געמאַכט אַ אל מלא רחמים און געזונגען די געהעריקע קאַפּיטלעך תהילים. דער מו"ץ אוטשען האָט געהאַלטן אַ רעדע וועגן פאַרלוסט וואָס האָט אונז געטראָפן דורך זיין טויט.

פאַר וואָס שלאָגט מען די קינדער?

אין שטאָטישן-וואַלד (סקווער) זענען נאָך קיין פאַר-גראָזן נישט אַרויסגעוואַקסן און די קינדער, וועלכע טרעטן אומגערן אַרויף קריגן געשלאָגן מכות-רצח. אָנשטאָט צו פאַרהאַלטן די קינדער און שיקן נאָך זייערע עלטערן, שלאָגט מען די קינדער מיט אַ נאַהייקע. יאָ אַלץ איז ווערט, אַבי דער „שטאָט-סקווער" זאָל זיין אַ שיינע לאָנקע.

ביאַלע אַן אויסנאַם פון אַלע שטעט

אין יעדער שטאָט איז פאַרהאַן אין די עפנטלעכע ערטער בענק וווּ צו זיצן. סקומט אַ פרעמדער צו פאָרן און דאַרף צו וואַרטן אַ שעה צוויי, האָט ער זיך נישט ווּ אָפּצוזעצן. פירט אַ מוטער איר קינד אין אַ וויגעלע שפּאַצירן און וויל זיך אָפּרוען — בלייבט זי ביים וועגן. וויל אַן אַלטער מענטש אין גאַס ערגיץ ווּ צוזעצן זיך, דאַרף ער וואַרטן, ביז אונזער מאַגיסטראַט וועט איינגעפונען, אַז בענק זענען שוין נויטיק.

אפשר וואָלטן אונזערע פאָרשטייער — ראַטמענער דעם ענין באַרירט? און אפשר געהער עס נישט צו זיי, ווייל זייער אויפגאַבע איז אָננעמען אַ —

מויל וואַסער און שווייגן. אפשר לוינט זיך נישט „איינצורייסן" צוליב אַ באַנק צום זיצן?

אַן אומזיסטע שרפה-פּאַניק אין שטאָט

פאַרייקן שבת נאָכמיטאָג זענען די פייערלעשער אַלאַרמירט געוואָרן, דאָס אויף רעפאָרמאַצקע-גאַס אין חויז פון ה' משה לעבענבערג איז אויסגעבראָכן אַ שרפה. בליץ שנעל זענען די פייערלעשער אונטער דער קאָמענדע פון ה' איוואַניצקי געווען אויפן אָרט און תיכף איינגעלאָשן דאָס פייער. אַ דאַנק דער ענערגישער רעטונגס-הילף פון די פייערלעשער, איז אויסגעמיטן געוואָרן אַ גרויסע שרפה און ה' לעבענבערג, האָט בלויז געליטן אַ שאָדן פון עטלעכע הונדערט זלאָטעס.

קינאָ-כראָניק

„אַלבאַ"

נאָכן גרויסן דערפאָלג, וועלכן סהאָט געהאַט אין „אַלבאַ" דער יידישער פילם „בר-מצוה", האָט אונז די דירעקציע באַשאָנקן מיט צוויי פרעכטיק שיינע פילמען טשאַפּלינס: „די ליכטער פון דער גרויסער שטאָט" און דאָס לעצט דעמאָנסטרירטע בילד א.נ.: „צוויי יתומים", אַ פילם אַן איבערלעבעניש, אַ פילם וועלכע פאַרמאָגט אַ סך סובטעלעס און גלייכצייטיק עמאָציאָנעלעס.

בכלל באַמיט זיך „אַלבאַ" צו ברענגען פילמען פון בעסערן ווערט.

„טענטשאַ"

„טענטשאַ", האָט אונז געוויזן יאַראַטשן אין אַ פרעכטיקער קרעאַציע.

דער גרויסער בינע-מייסטער, ווייזט אונז: וואָס הייסט זיין אַן אַרטיסט.

דער פילם: „זיין גרויסע ליבע", איז פון די פילמען, וואָס געדענקען זיך לאַנג. פון די פילמען, וואָס הייסן פאַדערן — גוטע זאַכן אין פילם.

אַ נייער קינאָ

ביאַלע ווערט אַ „קולטורעלע שטאָט" מגעוויינט צו דעם עולם, אַז מדאַרף לעבן און געניסן פון לעבן.

פאַרווייליגס-ערטער קומען אַלע מאָל צו פרישע. דעם 21-טן ה. י. עפנט זיך אַ נייער דריטער קינאָ א. נ.: „שוויאַטאָוויד". צו ער וועט גען אין די וועגן פון וואַרשעווער גומען-טראָגער וועט מען זען. די דירעקציע זאָגט עס פייערלעך צו.

דאָס יידישע פובליקום פאָדערט

„אַלבאַ" האָט געבראָכן די וואַנט און אונז מזכה געווען מיט אַ יידישן פילם, דעם ערשטן אין ביאַלע.

דעם פילם האָבן באַזוכט כמעט די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג. סזענען געווען אין קינאָ מענטשן, וועלכע האָבן נאָך אין זייער לעבן קיין קינאָ נישט געזען. אָט פאַר דער מאַסע קינאָ-באַזוכער איז נויטיק, אַז די ביי אונז עקזיסטירנדע קינאָס, זאָלן פון צייט צו צייט ברענגען יידישע פילמען.

דעם ביישפּיל פון „אַלבאַ", דאַרפן נאָכטון אויך אַלע אַנדערע קינאָ-איינגנטימער אין ביאַלע.

דאָס יידישע פובליקום, פון וועמען סבאַשטייט דער גרעסטער טייל קינאָ-באַזוכער, האָט אַזעלכעס רעכט צו פאָדערן.

אויסגעמיטן אַ קאַטאַסטראָפע

אויף ראָג פל. וואָלנאַשטשי און פּיעראַצקי גאַס האָט זיך אַ פויעריש פערד דערשראָקן פאַר אַ דורכפאָרנדיקן אויטאָ און האָט זיך געלאָזט אין אַ ווילד-געלויף. דער פויער און זיין קינד וואָס האָבן זיך געפונען אויפן וואָגן אין וועלכן דער פערד איז געווען איינגעשפּאַנט, זענען אַרויסגעפאַלן אויפן ברוק. צום גליק האָבן זיי פון דער געפאַר גאָרנישט געליטן. דאָס פערד האָט מען באַוויזן צו צוימען.

קלאַנגען וועגן ראַטמענער ענדערונגען

אין די מאַגיסטראַט-קרייזן האָבן זיך פאַרשפּרייט קלאַנגען, אַז ראַטמאַן מאַקאַרוק זאָל ווערן אויס ראַטמאַן, ווייל צום טאָג פון די וואַלן איז ער נאָך נישט אַלט געווען קיין גאַנצע 30 יאָר.

אויך האָט ראַטמאַן פרוי פּיקולסקאַ געזאָלט דעמיסיאָנירן.

די קלאַנגען האָבן זיך אַרויסגעוויזן אַלס נישט באַגרינדעטע. זיי זענען דורך קיינעם נישט באַשטעטיקט געוואָרן.

די וואָליע פוצט זיך

עס האָבן זיך אָנגעפאַנגען די אַרבייט ביים פאַרברייטערן דעם טראָטואַר לענג-אויס דער לאָמאַזער גאַס.

אויך די גאַס וועט דאָרט איבער-ברוקירט.

אָפּקלאַנגען פון די סיים-וואַלן

אין גיכן קומט פאַר דער פּראָצעס קעגן געוו. סעקרעטאַר פון די ביאַלער בע-בע ה' ראָמאַנאָווסקי, וועלכער איז אָנגעקלאָגט געוואָרן דורך ה' קאַזשאָל, פאַר באַליידיקן אים אין דרוק בעת די סיים וואַלן.

פון יאַנאָווער לעבן

דעמיסיע פון בירגער-מייסטער

די סענסאַציע פון טאָג איז דאָס אַראָפּזעצן פון זיין אַמט דעם יאַנאָווער בירגער-מייסטער ה' צאַרוק, וועלכער האָט אַמטירט בערך 6 יאָר.

פון פאַרשידענע זייטן גיט מען אָן מאָטיוון, וועלכע זענען זיך שטאַרק סותר. ה' צאַרוק איז געווען גאַנץ באַליבט ביי דער יידישער באַפעלקערונג אין יאַנאָוו.

די ענטוויקלונג פון ג"ח-קאַסע

די ג"ח-קאַסע אין יאַנאָווע אונטער דער זאָרגפעלטיקער לייטונג פון ה' דוד פינקעלשטיין, ענטוויקלט זיך זער גוט. די קאַסע העלפט אַ סך מיט צו לינדערן די אַזוי שאַרפע נויט, וועלכע הערשט צווישן די יאַנאָווער יידן. ה' פינקעלשטיין פּראָיעקטירט איצט אַן אַקציע צווישן די יאַנאָווער לאַנדסלייט אין אויטלאַנד לטובת דער ג"ח-קאַסע.

פינסטער אין שטעטל

די עלעקטראָווניע איז שוין דריי מאָנאַטן באַשעדיקט און מקלערט גאָרנישט וועגן ריפּערירן איר.

געפּרוווט אַרויסרופן אַ וואַנטורעס

צוויי כולעגאַנעס האָבן אָנגעהויבן צו פאַרטשעפּן יידן. די שטימונג איז באַלד געוואָרן אַ פּאַנישע. אַ דאַנק דער ענערגישער אינטערווענץ פון דער פּאָליציי, וועלכע האָט די שלעגער אַרעסטירט. און ווּ משמועסט זיי גוט אַריינגעזאָגט... איז אַריינגעטרעטן אַ באַרוהיגונג.

ש. טענענבוים.

צווייטע אויפפאָדערונג!

איך פאָדער נאָכאַמאָל (צום לעצטן מאָל) אויף דעם ה' יוסף זשעלאַזאָ, צו גייען מיט מיר צו אַ בוררים-געריכט. זיין פּחדניש אַרויסדרייען זיך דערפון מיטן תירוץ, אַז ער וויל גען לדין וועט אים נישט העלפן.

דאָס אויסנוצן מיין געשעפטלעך אָנטרויען אים אַ סוד, איז נישט קיין רעליגיעזע אָנגעלעגנהייטן נאָר אַ סוחרישע און אַלס אַזעלכע דאַרף זי צווישן סוחרים דערליידיקט ווערן. ווער זיין בורר וועט זיין, אינטערעסירט מיר נישט. צום רב וועל איך מיט אים נישט גען און די קאָנסעקווענצן וועט ער טראָגן.

מיט אַכטונג

משה ראָדזינעק

אַנקעטע

שוין לאַנג מאַטערן זיך די קרימינעלאָגן די קעפּ און ווילן וויסן אַן ענטפער אויף די דריי פראַגן:

I.

צו דאַרף מען אורלאָפּירן די גיט אויפפירנדע זיך אַרעסטאַנטן אין תפיסה?

II.

ווי אַזוי צו לייזן דעם „סעקסועלן-פּראָבלעם פון פרויען און מענער אַרעסטאַנטן?

III.

צו איז די עלעקטרישע שטול דער הומאַניטאַרישטער אויפן צו טויטן מענטשן?

אויף די דריי און נאָך אַנדערע פראַגן, וועלכע רוקן זיך אין צוזאַמענהאַנג מיט זיי אַרויס, וועט אייך אַלעמען געבן אַן ענטפער דער פילם פון תפיסה-לעבן אין אַמעריקע, וועלכן „אַלזאַ" וועט אין די טעג דעמאָנסטרירן.

אַלזאָ מיט געדולד!

דער נייער רייזע-פּלאַן

פון היינט דעם 15-טן ד. מ. איז גילטיק דער נייער רייזע-פּלאַן.

קיין וואַרשע גייט אָפּ:	1.06
	8.40
	13.54
	19.04
קיין בריסק גייט אָפּ:	5.37
	11.27
	15.45
	20.41

פאַרשטאַנען די חכמה.

— צאָ זנאַטשי כאָצאָ? — דאָ מאָיך קליענטוו — האָט ער געענטפערט.

האָב איך מיר ווידער פונאַנדערגעלאַכט און ער, מיין ליבער גאַסט, האָט זיך פונאַנדערגערעדט:

— אַ צאָ דאָ כאָלערי! טע ושיסטקיע גרובע ריבי דאָ פּאַלעסטיני וויעראַלי, אַ טו וו ביאַלעי סאָמע פּעגוסקי פּאָזאָסטאַלי, סאָמע לאַפּסעזדראַקי. ניע מאָם צאָ בראַטש, וויענץ פּאָסטאַנאָווילעם יעכאַטש דאָ פּאַלעסטיני, דאָ מאָיך קליענטוו, זראָזומיאַנאָ?

— ראַציאַ! האָב איך אים געגעבן גרעכט — פּאַן מאַ ראַציאַ, פּאַן מושי יעכאַטש דאָ פּאַלעסטיני, טו יוזש ניעמאַ צאָ בראַטש.

— אַ יאַק טאָ שען ראַבי? — האָט ער זיך מיט מיר גענומען אַן עצה האַלטן ווי אַזוי און וואָס דאַרף מען טון צו קאָנען פאָרן קיין פּאַלעסטינע.

— „פּשעדוושיסטקיעם" האָב איך אים געגעבן צו פאַרשטיין, זאָל ער זיך לערנען רעדן „פּאָ העברייסקו", דערנאָך דאַרף ער מיטמאַכן אַן הכשרה, דערנאָך דאַרף ער קאָנען אַ פאַך. דאָס סעקוועסטראַטאָרסטווע איז אין פּאַלעסטינע אַ קנאַפּ פאַך, דערנאָך דאַרף ער האָבן פּראָטעקציע, דערנאָך געלד. און אַז טאָמער וועט ער האָבן די אַלע זאַכן, האָט ער אַן האָפנונג צו... בלייבן אין ביאַלע.

פון דעמאָלסט אָן, האָב איך אים פאַר אַן אָפטן גאַסט, יעדעס מאָל קומט ער אַריין מיט אַ גיי העברעאיש וואָרט. אַמאָל קומט ער אַריין מיט אַ — שאַלאָם, אַ צווייט מאָל מיט אַ — מה נשמע?

ער האַלט זיך אין איין לערנען „פּאָ העברייסקו", דער עיקר חזרט ער זיך די ווערטער: כסף, מזומן, מעות, נאַקאַזפּלאַטניטשי, ליציטאַציע און אַנדערע „העברעאישע" ווערטער.

נו, רבותי, וואָס זאָגט איר הײַשט צו מיין סעקוועסטראַטאָר? אַ וווּל מענטשל, אַ טייער מענטשל, אַ גאָלדענע נשמה, נאָר וואָס קומט יורויס, ער איז נעבעך געבליבן אָן פּרנסה. ער מוז נעבעך פאָרן „דאָ פּאַלעסטיני", צו זיינע „גרובי ריבי".

יאָ, יאָ, אַלע פאָרן קיין פּאַלעסטינא — אַפילו דער סעקוועסטראַטאָר.

י. אָב.

—:—:—

„האָפּפעראָסאָ"

איז דער וועג צו שיינ-הייט. „האָפּפעראָסאַ"

נוצן אַלע

Redaktor-Wydawca: Chaim D. Miodek Druk. „Express", Biała-Podlaska, Piłsudskiego 6.